

ได้รับบทความ
Received
15/02/2024

แก้ไขบทความ
Revised
14/06/2024

ตอบรับบทความ
Accepted
18/11/2024

07

การเชิดสิงโตพื้นและดนตรีประกอบการเชิดสิงโตพื้น รูปแบบเห่ฮาน กรณีศึกษา คณะหลงเทียนไทยแลนด์

Ground Lion Dance and Music of Ground Lion Dance, Heshan Model : Case study of Thailand Long Quan Lion Academy

สันติภาพ สีเผือก¹ และ ทาวอร์ วัฒนบุญญา²

Santipap Seepheug¹ and Thaworn Wattanaboonya²

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชานาฏยศิลป์ศึกษา คณะดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
หัวหน้าโครงการ (E-mail: Santipap.se@bsru.ac.th)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา วิทยาลัยการดนตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ผู้ร่วมวิจัย (E-mail: pae.petra2016@gmail.com)

¹ Santipap Seepheug

Faculty of Education Bansomdejchaopraya Rajabhat University (E-mail: Santipap.se@bsru.ac.th)

² Assistant Professor Thaworn Wattanaboonya

Department of Western Music Education, College of Music Bansomdejchaopraya Rajabhat University
(E-mail: pae.petra2016@gmail.com)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเชิดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซานและพัฒนาชุดความรู้ฝึกทักษะการเชิดสิงโตให้กับชุมชนฝั่งธนบุรี และเพื่อศึกษาดนตรีประกอบการเชิดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซาน และรวบรวมวิธีการบรรเลงในรูปแบบโน้ตสากลโดยใช้โปรแกรมดนตรีสำเร็จ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลโดยใช้กรณีศึกษา คณะหลงเจียนไทยแลนด์

ผลการวิจัยพบว่า 1. การเชิดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซาน คณะหลงเจียนไทยแลนด์ นิยมใช้แสดงเป็นวิธีการสมัยใหม่ที่พบในสิงคโปร์ มาเลเซีย ฮองกง และประเทศไทย มีลักษณะท่าทางที่เลียนแบบอากัปกริยาของแมวเป็นนาฏยลักษณ์ นิยมใช้เมื่อแสดงการเชิดสิงโตพื้นในโอกาสมงคล กระบวนท่าเริ่มต้น ประกอบด้วย ท่าฉี่ซื่อ คือ การเดินของสิงโต และ ท่าสิงห์ คือ สิงโตโค้งคานับหัว มีท่าพื้นฐานทั้งหมด 7 ท่า เรียกว่า Seven Flowers ได้แก่ ท่าซิปู ท่าเสียวเจียน ท่าจงเจียน ท่าดำเจียน ท่าฉาปู้ ท่าหันปู้ และท่าเหอปู้

การพัฒนาชุดความรู้ฝึกทักษะการเชิดสิงโตให้กับชุมชนฝั่งธนบุรี ผู้วิจัยได้ จัดทำเป็นรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 50 หน้า เนื้อหาประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของการเชิดสิงโตในฝั่งธนบุรี ลักษณะหัวสิงโต กระบวนท่าเชิดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซาน และโน้ตดนตรีประกอบการแสดง และมีการนำไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษาให้กับโรงเรียนในฝั่งธนบุรี ผ่านการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการแสดงสิงโตฝั่งธนบุรีให้กับนักเรียนเยาวชนของชุมชนวัดอินทาราม และตลาดพลู

2. ดนตรีประกอบการเชิดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซาน คณะหลงเจียนไทยแลนด์ ใช้เครื่องดนตรี 3 ชนิด คือ 1) กลองสิงโตเป็นเครื่องดนตรีหลักในการบรรเลงประกอบการเชิดสิงโต 2) ฉาบ ใช้บรรเลงเสริมเข้ากับกลองสิงโต เพื่อให้มีจังหวะที่ตื่นเต้นเร้าใจ และ 3) เม้ง ใช้บรรเลงกำกับจังหวะให้กับกลองและฉาบ โดยเรียกการบรรเลงรวมวงนี้ว่า วงมโหรี

การรวบรวมวิธีการบรรเลงในรูปแบบโน้ตสากลโดยใช้โปรแกรมดนตรีสำเร็จ ผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ดนตรี (Sibelius) เขียนเป็นโน้ตสากล เพื่อบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เริ่มด้วยจังหวะเริ่มต้นเพื่อส่งสัญญาณให้กับผู้เชิดสิงโตรู้ว่าจะเริ่มแสดงแล้ว และต่อด้วยจังหวะเชิด จังหวะไหว้ จังหวะเชิด จังหวะมอง จังหวะเต้นของหัวใจ แล้วจึงจะเริ่มบรรเลงจังหวะที่ 1 ถึงจังหวะที่ 7 ในระหว่างการบรรเลงจังหวะที่ 1 ถึงจังหวะที่ 7 จะคั่นด้วยจังหวะมอง จังหวะเต้นของหัวใจเสมอ เพื่อเป็นการส่งสัญญาณว่าจะมีการเปลี่ยนท่าการเชิดในแต่ละท่อนั้น หลังจากบรรเลงจบท่าที่ 7 จะบรรเลงจังหวะไหว้อีกครั้ง และจบด้วยจังหวะลงจบ ตามด้วยการบรรเลงจังหวะกินของมงคล เช่น ส้ม ฝรั่งหรือผลไม้ต่าง ๆ ที่เป็นของมงคล และแจกจ่ายให้กับเจ้าภาพ เพื่อความเจริญรุ่งเรือง

คำสำคัญ : การเชิดสิงโตพื้น รูปแบบเห่อาขาน ดนตรีประกอบการเชิดสิงโตพื้น
คณะหลวงเจียนไทยแลนด์

Abstract

This research aims to study the techniques of the ground lion dance in the Heshan model and develop a knowledge package for lion dance skills in the Thonburi area. Additionally to examine the musical composition of the ground lion dance in the Heshan style and gather musical notations using software. This research used qualitative research methods (Qualitative Research), interviews and data collection using a case study from the Long Qian Thailand Academy.

The research findings are:

1. The Long Qian Thailand Academy used lion dance in the Heshan Style. This is a modern form of lion dance that is found in Singapore, Malaysia, Hong Kong, and Thailand. And the dance postures are inspired by a cat-like manner and the adorable and playful cat gestures that the ground lion dance is commonly used during special occasions. The basic step of the lion dance consists of the "Chi Xue" posture which is conveyed by the lion's walking movement, and the "Xing Li" posture the lion's bowing gesture. There are 7 foundational postures known as the "Seven Flowers." Including, "Xi Pu" posture, "Jian Xian" posture, "Zhong Jian" posture, "Da Jian" posture, "Cha Pou" posture, "Tan Pou" posture, and "He Pu" posture.

Developing a knowledge package for practice lion dancing skills in Thonburi area, the researcher has prepared it in the form of an electronic book, totaling 50 pages. The contents include: History of the lion dance in Thonburi, the appearance of the lion's head, the Heshan style lion dance moves, and the music score for the performance. Schools in Thonburi It is used for educational benefits, through organizing activities to develop Thonburi lion performance skills for students and youth of the Intharam Temple and Talat Phlu communities.

2. Music for the Heshan lion dance Long Qian Thailand Academy Three types of musical instruments are used: 1) The lion drum is the main instrument used to accompany the lion dance. 2) Cymbals, used to complement the lion drum. To have an exciting rhythm and 3) Meng is used to direct the rhythm of the drums and cymbals. This group playing together is called a Mahori ensemble.

The traditional Heshan-style lion dance is accompanied by a mahori ensemble, including the lion drum, cymbals, and gong. The performance begins with an initial rhythm to signal the commencement of the lion dance, followed by rhythmic movements such as bowing, swaying, and dancing in sync with the heartbeat. The dance progresses through seven distinct beats, each separated by a heartbeat and a gaze rhythm. This signals a change in the lion's posture for each beat. After completing the seventh beat, the ensemble plays a farewell rhythm, concluding with a final lowering beat. Following this, there is a symbolic performance of consuming auspicious foods, such as oranges, vegetables, or various fruits. These symbolic offerings are then distributed to the host for prosperity and abundance.

Keywords : Ground Lion Dance, Heshan model,
Music of Ground Lion Dance, Thailand Long Quan Lion Academy

บทนำ

การเจดสิงโตพื้น เป็นการเจดสิงโตในรูปแบบที่มีเรื่องราวและเป็นการอวยพรที่เรียกว่า “ไฉ่ซิง” เป็นที่นิยมในการจัดแสดง โดยผู้แสดงจะเจดสิงโตกินผักผลไม้ และคายออกมาเรียง เป็นคำอวยพรและ อักษรมงคล เชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงจากร้ายเป็นดี เปลี่ยนจากสิ่งที่ไม่ดีให้ดีขึ้น การเจดสิงโตพื้นหรือการเล่นไฉ่ซิงผู้เจดจะต้องมีทักษะในการทำทางต่าง ๆ เช่น ท่าก้มมอง ท่ารื้ออเดินวนรอบ ท่าคุกเข่าท่างอตัว คุกเข่า ท่านอน ท่ากระโดด และการทรงตัวบนวัตถุ ดังนั้น การเจดสิงโตพื้นจึงหมายถึงการเรียกการแสดงสิงโตบนพื้นราบ มีวัตถุประสงค์ เพื่ออวยพร จึงเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการเจดสิงโตต่อตัว และการเจดสิงโตบนเสาต่างระดับ หรือที่เรียกว่าเสาดอกเหมย ที่มีวัตถุประสงค์เพิ่มขึ้นคือเพื่อแสดงกายกรรมและประกวดแข่งขัน (ปัทมา วัฒนบุญญา และคณะ, 2561)

การเจดสิงโตเป็นศิลปะการแสดงของชาวจีน ในยุคแรกเน้นลีลาการร่ายรำเป็นหลัก จึงถูกเรียกว่า ระบำสิงโต สิงโตเป็นสัตว์ในนวนิยายหรือจินตนาการของประเทศจีนว่า สิงโตมีการกำเนิดมาจากสัตว์ 3 ประเภทได้แก่ แรด ม้า และสุนัข ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่าเกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์ฮั่น (206 ปี ก่อน ค.ศ. - ค.ศ. 220) (เดชสิทธิ์ รัตมิ่งศ์พร, 2563) ชาวจีนทางตอนใต้โดยส่วนมากที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในเมืองไทยส่วนใหญ่อพยพมาจากมณฑลกว่างตุ้ง ได้นำศิลปะการเจดสิงโตมาเผยแพร่อยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ, 2558) การเจดสิงโตเกิดขึ้นหรือเข้ามาในประเทศไทยในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งชาวจีนในสมัยนั้นได้เข้ามาค้าขายในแผ่นดินสยามและเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ต่อมาชาวจีนเหล่านั้นได้นำสิงโตมาเจดแสดงต่อหน้าพระที่นั่งให้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงทอดพระเนตร เพราะชาวจีนเชื่อว่าผู้ใดได้ชมการเจดสิงโตจะประสบโชคลาภ เจริญรุ่งเรือง เป็นสิริมงคลกับชีวิต ทำมาค้าขายคล่อง กิจการเจริญรุ่งเรือง ร่ำรวยทรัพย์สิน เงินทอง ฯลฯ นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา การแสดงสิงโตก็ได้มีการจัดแสดงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันประมาณ 200 กว่าปี (ปัทมา วัฒนบุญญา และคณะ, 2561)

การเจดสิงโตในประเทศไทย ส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าเป็นรูปแบบการแสดงที่อยู่คู่กับชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เนื่องจากหลักฐานทางเอกสารที่บันทึกไว้ และประวัติศาสตร์บอกเล่าของคนนครสวรรค์ที่กล่าวถึงกลุ่มคนจีนว่าได้มีการเข้ามาพำนักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ในทางกลับกัน การแสดงเจดสิงโตครั้งที่ต้นตาและมีความยิ่งใหญ่ที่สุดเกิดขึ้นในงานสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในเขตธนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีคณะสิงโต - มังกรหลายร้อยคณะ สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาจัดแสดงรอบอนุสาวรีย์ของพระองค์

เหตุเพราะชาวบ้านฝั่งธนบุรี มีความเชื่อว่า สิงโต - มังกร ถือกำเนิดจากจีน และถูกส่งมา เพื่อแสดงความยินดีกับพระองค์ในวันสถาปนากรุงธนบุรี จนกระทั่งศิลปะการแสดงนี้ได้ตกทอด มาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของฝั่งธนบุรี จวบจน พ.ศ. 2565 ในปัจจุบัน (พรพิพัฒน์ ราชกิจกัธรร และสุภาวดี โพธิเวชกุล, 2565) และในปัจจุบันการเชิดสิงโตยังคงเป็นที่นิยมและถูกพัฒนาเป็น กีฬาระดับนานาชาติ โดย International Dragon and Lion Dance Federation มีการสร้างกฎ กติกาการแข่งขันร่วมกันระหว่างประเทศต่าง ๆ ร่วมสร้างมาตรฐานการเชิดสิงโตเป็นแบบสากล (ธัญธัช วิภาติภูมิประเทศ, 2558)

วรัตน์นท์ เพชรน้ำเอก (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 7 สิงหาคม 2566) หัวหน้าคณะหลงเทียน ไทยแลนด์ อธิบายว่า การเชิดสิงโตพื้นฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร มีลักษณะการเชิดสิงโตพื้น แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ

1) การเชิดโตพื้นรูปแบบฟอซาน มุ่งเน้นการผสมผสานศิลปะการต่อสู้เข้ากับท่าเชิด ตามคติตำนาน เรื่อง การต่อสู้ของฟอซาน เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์ชิงในรัชสมัยของจักรพรรดิ เฉียนหลง (ค.ศ. 1735 – 1796) การเชิดมีความแข็งแรงและดุเดือด ใช้หัวสิงโตที่มีเขาแหลม ปากต้ง มีเขี้ยวแหลมในการเชิด

2) การเชิดสิงโตพื้นรูปแบบเห่อซาน มุ่งเน้นแสดงเล่นไฉ่จึงเพื่ออวยพร ลีลาท่าทางจึง มีความสนุกสนานกระฉับกระเฉง และลดความดุเดือดโดยใช้การเปลี่ยนลีลาท่าทางของแมว เพื่อให้เกิดความน่าเอ็นดู และใช้หัวสิงโตที่มีเขาทรงมนกลม ปากทรงแบนหรือปากเปิดในการเชิด

กล่าวได้ว่า การเชิดสิงโตพื้นรูปแบบเห่อซานนั้นพบได้โดยทั่วไปและเป็นที่นิยมอย่าง มากในพื้นที่ฝั่งธนบุรี กระจายตัวอยู่ในชุมชนคนไทยเชื้อสายจีนหลายพื้นที่ในเขตธนบุรีและ เขตคลองสาน และยังประจำอยู่ศาลเจ้าเก่าแก่ ได้แก่ ศาลเจ้ากวนอู ศาลเจ้าเกียนอันเกง ศาลเจ้าอาเนี้ยว และศาลเจ้าพ่อพระเพลิง การเชิดสิงโตฝั่งธนบุรีมีการปรับเปลี่ยนผันตัวไป ตามกระแสสังคมใหม่ โดยการขยายจากกิจกรรมเทศกาลประเพณีจีนมาสู่กิจกรรมของชุมชน เกิดรูปแบบการเชิดสิงโตหลากหลาย มีการพัฒนาการเชิดให้ทันสมัยเพื่อสอดคล้องกับกิจกรรม เชิงพาณิชย์ เพราะชุมชนมีความเชื่อที่แฝงอยู่กับศิลปะการแสดงเชิดสิงโตทั้งในด้านศาสนา และพิธีกรรม จึงทำให้เป็นจุดเด่นของการเชิดสิงโตแบบเห่อซานสอดคล้องกับความเชื่อว่าเป็น สัตว์มงคลให้โชคลาภ และเสริมอำนาจบารมี จึงนิยมใช้ลักษณะการเชิดสิงโตแบบเห่อซานใน การทำการแสดง เปรียบเหมือนการเชิดสิงโตพื้นรูปแบบเห่อซานคือผู้ทำหน้าที่ขับไล่สิ่งชั่วร้าย หรือขจัดปัดเป่าสิ่งไม่ดีออกไป

นอกจากนี้ คณะสิงโตฝั่งธนบุรีปรากฏมีมากถึง 88 คณะ (ปัทมา วัฒนบุญญา และ คณะ, 2561) โดยยังคงมีการเชิดสิงโตหลากหลายรูปแบบตามวาระโอกาส ซึ่งมีคณะดั้งเดิมที่ สืบทอดการเชิดสิงโตพื้นรูปแบบเห่อซานไว้ คือ คณะหลงเทียนไทยแลนด์ ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความ

สำคัญของวัฒนธรรมการแสดงเจดสิงโตจากชาวจีนที่มาตั้งรกรากในที่ใดก็มักจะนำวัฒนธรรมของตนติดตัวตามไปด้วย ดังที่พบเห็นในสังคมชาวจีนฝั่งธนบุรีในชุมชนตลาดพลู และชุมชนสวนสมเด็จย่า ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลเจ้ากวนอูที่มีอายุกว่า 260 ปี วัฒนธรรมการแสดงดังกล่าวกลายเป็นสัญลักษณ์ของความรุ่งเรืองร่ำรวยในกิจการ โดยมีการสืบทอดการเจดสิงโตฝั่งธนบุรีตามความเชื่อเดิม เรียกว่า การเจดสิงโตพื้นรูปแบบเห่อฮาน

ดังนั้น การยอมรับถึงความแตกต่างและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และการดำเนินวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนที่ถือปฏิบัติกันมาได้ถ่ายทอดเป็นมรดกของสังคม ส่งผ่านให้กันจากรุ่นสู่รุ่นเป็นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งอาจเป็นเพียงศิลปะวัฒนธรรมพื้นถิ่นของที่ยังไม่ได้พัฒนาด้วยกระบวนการทางวิชาการ สังคมและกาลเวลาจะเป็นตัวกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ตกแต่งให้เกิดความเจริญงอกงามไปตามวิถีแห่งชุมชนพร้อมทั้งความเชื่อและค่านิยมเดิมของผู้คนที่สอดแทรกอยู่ในประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่จะแปรเปลี่ยนไป (สุพิศวง ธรรมพินทา, 2540) ในขณะเดียวกัน คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมในศตวรรษที่ 21 บทบาทของเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาความรู้ความสามารถของเยาวชนคนรุ่นใหม่ในมิติต่าง ๆ โดยมุ่งตอบโจทยความต้องการของผู้ใช้บริการให้ครอบคลุมในด้านวิชาการ ด้านพื้นที่และชุมชน และด้านสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อรองรับพลวัตของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนฝั่งธนบุรี ที่ได้รับผลกระทบจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งความพลิกผันของเทคโนโลยี การแพร่ระบาดของโควิด-19 ตลอดจนความคิดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมตามกระแสสังคมสมัยใหม่

คณะผู้วิจัยมุ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะสามารถนำความรู้ชุมชนใช้ส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนคนรุ่นใหม่ของชุมชนฝั่งธนบุรี ได้แก่ ชุมชนตลาดพลู ชุมชนสวนสมเด็จย่า และชุมชนวัดเศวตฉัตร ซึ่งทั้ง 3 ชุมชน นี้ นับว่าเป็นชุมชนที่มีการสืบทอดการเจดสิงโตดั้งเดิมและมีศักยภาพทางวัฒนธรรมการแสดงเจดสิงโตจนเป็นที่ได้ยอมรับและมีชื่อเสียงในฝั่งธนบุรี โดยเฉพาะคณะหลวงเจียนไทยแลนด์ ได้รับการคัดเลือกเข้าแข่งขันกีฬาวงูประเทศสิงคโปร์ทุกปี คณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญขององค์ความรู้การเจดสิงโตพื้นที่ในรูปแบบเห่อฮานที่เป็นรูปแบบสากลของการเจดสิงโตพื้น โดยจะทำการศึกษาองค์ความรู้การเจดและดนตรีประกอบการเจดสิงโตพื้นของคณะหลวงเจียนไทยแลนด์ ส่งเสริมและยกระดับให้การเจดสิงโตฝั่งธนบุรีเป็นที่ยอมรับในเวทีวิชาการ ลดความเหลื่อมล้ำ และใช้วัฒนธรรมชุมชนขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจชุมชนฝั่งธนบุรีให้มีความเข้มแข็งสอดคล้องกับกระแสบริบทสังคมใหม่ในการพัฒนาชุมชนด้วยทุนวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเจดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซาน และพัฒนาชุดความรู้ฝึกทักษะการเจดสิงโตให้กับชุมชนผังธนบุรี
2. เพื่อศึกษาดนตรีประกอบการเจดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซานและรวบรวมวิธีการบรรเลงในรูปแบบโน้ตสากลโดยใช้โปรแกรมดนตรีสำเร็จ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ หนังสือ ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของการเจดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซาน นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ประกอบการศึกษา เพื่อนำมาใช้อ้างอิงในข้อค้นพบ (findings) จากนั้นลงพื้นที่รวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork) มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือและอุปกรณ์

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยกำหนดตามสาระ ในขอบเขตด้านเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยคณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิศิลปะการแสดง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรี สภาวัฒนธรรมเขต และประธานชุมชนหรือผู้นำชุมชนเกี่ยวกับประเด็นองค์ความรู้การเจดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซาน ความเป็นมาการเจดสิงโตผังธนบุรี และคณะสิงโตที่มีความโดดเด่น

ตอนที่ 2 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Par) จากการทำกิจกรรมปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research — PAR) ซึ่ง คณะผู้วิจัยได้บันทึกแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมในประเด็น 1) การเจดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซานที่เป็นสากล และ 2) ดนตรีประกอบการเจดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซานและวิธีการบรรเลงในรูปแบบโน้ตสากลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปกับผู้เชี่ยวชาญการเจดสิงโตพื้น ผู้เจดสิงโตพื้น และนักดนตรีของคณะหลงเทียนไทยแลนด์ และพัฒนาชุดความรู้การเจดสิงโตพื้นใช้ฝึกทักษะการเจดสิงโตเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนให้กับ 3 ชุมชน (ตลาดพลู สวนสมเด็จย่า วัดเศวตฉัตร) ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ทดสอบเครื่องมือโดยผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยทางศิลปะการแสดง จำนวน 1 ท่าน

2. ขอบเขตการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

2.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเฉพาะคณะหลงเทียนไทยแลนด์ โดยมีประเด็นศึกษาได้แก่

- 1) ศึกษากระบวนการทำเจดสิงโตพื้นรูปแบบห่อขานที่เป็นสากล ในกลุ่มทำพื้นฐาน ชุด Seven Flowers จำนวน 7 ท่า ร่วมกับท่าอาภักภิรียาทั่วไป จำนวน 3 ท่า
 - 2) ศึกษาเครื่องดนตรีประกอบการเจดสิงโตพื้นรูปแบบห่อขาน และบันทึกรูปแบบทำนองรูปแบบจังหวะ และวิธีการบรรเลง โดยการเขียนเป็นโน้ตสากลผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ดนตรี (Sibelius) เพื่อบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
- 2.2 ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร ได้แก่
- 1) ฟังธนบุรี 3 ชุมชน ได้แก่ ตลาดพลู สวนสมเด็จย่า และวัดเศวตฉัตร
 - 2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่
 - ผู้เชี่ยวชาญการเจดสิงโตพื้น ได้แก่ คุณวรตถ์นันท์ เพชรน้ำเอก (2566) หัวหน้าคณะหลงเทียนไทยแลนด์ ร่วมด้วยผู้เจดสิงโตพื้น 4 คน และนักดนตรี 4 คน คุณจรัส ประทีปช่วง (ปราชญ์ชุมชน) คุณอารักษ์ กุลวัฒน์ (สภาวัดธรรมเขต) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะการแสดง จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรี จำนวน 1 คน ประธานชุมชนหรือผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน
- 2.3 ขอบเขตด้านเวลา เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2565 ถึง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566

3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทบทวนวรรณกรรมแนวคิดและทฤษฎีนำมาใช้อ้างอิงเป็นข้อค้นพบ (findings) ให้มีความน่าเชื่อถือ (reliability) และแม่นยำ (Validity)

3.2 เก็บข้อมูลภาคสนาม ในระหว่างเดือนในเดือนสิงหาคม – กันยายน 2565 คณะผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจให้ได้ข้อมูลชุมชน และสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปราชญ์ชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิตีศิลปะการแสดง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรี สภาวัดธรรมเขต และประธานชุมชนหรือผู้นำชุมชน เกี่ยวกับประเด็นองค์ความรู้การเจดสิงโตพื้นรูปแบบห่อขาน ความเป็นมาการเจดสิงโตฟังธนบุรี โดยมีการดำเนินงานรวมทั้งสิ้น 6 ครั้ง ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ และคณะสิงโตที่มีความโดดเด่น ดำเนินกิจกรรมปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2565 – มกราคม 2566 คณะผู้วิจัยได้บันทึกแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ร่วมในประเด็น 1) การเจดิสงโตพื้นรูปแบบเห่อซานที่เป็นสากล และ 2) คนตรีประกอบ การเจดิสงโตพื้นรูปแบบเห่อซานและวิธีการบรรเลงในรูปแบบโน้ตสากลโดยใช้โปรแกรม สำเร็จรูปกับผู้เชี่ยวชาญการเจดิสงโตพื้น ผู้เจดิสงโตพื้น และนักดนตรีของคณะ หลงเจียนไทยแลนด์ ซึ่งคณะผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์และผู้สังเกตการณ์พร้อมบันทึกข้อมูล ด้วยตนเอง โดยมีการดำเนินงานรวมทั้งสิ้น 12 ครั้ง ในวันเสาร์และวันอาทิตย์

4. วิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลโดยแยกข้อมูล เป็นกลุ่ม ๆ ตามประเด็นที่ศึกษา และวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ในประเด็น ดังนี้

- 1) กระบวนท่าเจดิสงโตพื้นรูปแบบเห่อซานที่เป็นสากล ในกลุ่มท่าพื้นฐาน ท่าพื้นฐาน ชุด Seven Flowers จำนวน 7 ท่า ร่วมกับท่าอากัปกิริยาทั่วไป จำนวน 3 ท่า
- 2) กระบวนการสร้างและพัฒนาชุดความรู้ฝึกทักษะการเจดิสงโตให้กับชุมชน ผังธนบุรี
- 3) เครื่องดนตรีประกอบการเจดิสงโตพื้นรูปแบบเห่อซาน ของคณะหลงเจียน ไทยแลนด์
- 4) การรวบรวมวิธีการบรรเลงของคณะหลงเจียนไทยแลนด์ในรูปแบบโน้ต สากลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

5. ขั้นสรุป นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบเอกสารวิชาการเป็นรูปเล่มรายงานวิจัย ฉบับสมบูรณ์ นำเสนอบทความวิจัยตีพิมพ์ในการประชุมวิชาการ (TCI) และมอบชุดความรู้การ เจดิสงโตพื้นใช้ฝึกทักษะการเจดิสงโตให้กับ 3 ชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน

ผลการวิจัย

1. การเจดิสงโตพื้นรูปแบบเห่อซานและพัฒนาชุดความรู้ฝึกทักษะการเจดิสงโตให้กับ ชุมชนผังธนบุรี

1.1 การเจดิสงโตพื้นรูปแบบเห่อซาน พบว่าวรัตน์ เพชรน้ำเอก (สัมภาษณ์ ส่วนบุคคล, 7 สิงหาคม 2566) หัวหน้าคณะหลงเจียนไทยแลนด์ นิยมใช้การเจดิสงโตพื้น รูปแบบเห่อซานเป็นรูปแบบหนึ่งในการฝึกฝนสำหรับการเจดิสงโตพื้นในผังธนบุรี เป็น ลักษณะการเจดิสงใหม่ที่เกิดขึ้นในสิงคโปร์ มาเลเซีย ฮองกง และประเทศไทย อธิบาย ลักษณะได้ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบลักษณะท่าเจดสิงโตพื้นรูปแบบฝอซานและรูปแบบเหอซาน คณะหลงเทียนไทยแลนด์

การเจดสิงโตพื้นรูปแบบฝอซาน (ดั้งเดิม)	การเจดสิงโตพื้นรูปแบบเหอซาน (สมัยใหม่)
- ผสมผสานศิลปะการต่อสู้เข้ากับท่าเจด ตามคติตำนาน เรื่อง การต่อสู้ของฝอซาน สมัยราชวงศ์ชิง (ค.ศ. 1735 – 1796) ท่าเจดมีความแข็งแรงและดุคั่น เพื่อต่อสู้และแข่งขัน - ใช้หัวสิงโตที่มีเขาแหลม ปากต้ง มีเขี้ยวแหลมในการเจด	- ลีลาท่าทางมีความสนุกสนานกระฉับกระเฉง และลดความดุคั่นโดยใช้การเลียนลีลาท่าทางของแมว เพื่อให้เกิดความน่าเอ็นดู มุ่งเน้นแสดงเล่นไฉ่ซิง เพื่ออายุพร - ใช้หัวสิงโตที่มีเขาทรงมนกลม ปากทรงแบนหรือปากเปิดในการเจด

กระบวนการท่าเจดสิงโตพื้นรูปแบบเหอซาน ในกลุ่มท่าพื้นฐาน ชุด Seven Flowers ของคณะหลงเทียนไทยแลนด์มีทั้งหมด 7 ท่า เหตุที่เรียกว่า Seven Flowers หรือหากแปลเป็นไทยอาจเรียกได้ว่า เจ็ดดอกไม้ ซึ่งวรรตฉันทน์ เพชรน้ำเอก หัวหน้าคณะหลงเทียนไทยแลนด์ สันนิษฐานว่า ท่าเจ็ดดอกไม้ อาจมีแนวคิดการตั้งชื่อตามความเชื่อทางพุทธศาสนา ที่สื่อถึง 7 ก้าวเดินของพระพุทธเจ้า หรืออาจจะมีคามหมายแฝงอื่น ๆ ที่แตกต่างกันไปในแต่ละบริบทของพื้นที่

ท่าพื้นฐานในการเจดสิงโตพื้นรูปแบบเหอซานทั้ง 7 ท่า รวมกับท่าอากบิรียาทั่วไป เป็นโครงสร้างท่าหลักที่มีใช้อยู่ในทุกการแสดงที่เป็นการเจดสิงโตพื้นรูปแบบเหอซาน ซึ่งแต่ละท่ามีความหมาย มีชื่อเรียกท่า มีวิธีการเจดโดยอธิบายการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ตารางที่ 2 กระบวนท่าเจดสิงโตพื้นรูปแบบเหอซาน คณะหลงเทียนไทยแลนด์

ภาพและวีดิทัศน์ท่าเจดสิงโตรูปแบบเหอซาน คณะหลงเทียนไทยแลนด์	ชื่อท่า ความหมาย และลักษณะท่าเจด
 	ท่าลีซ้อ จัดเป็นท่าอากบิรียาทั่วไปประกอบการปฏิบัติท่าพื้นฐาน Seven Flower แสดงการเดินของสิงโต ลักษณะการเคลื่อนไหวผู้เจดใช้การย่อตัวสลับไปมา โดยผู้เจดส่วนหัวจะขยับพร้อมกับหันใบหน้าสิงโตไปมา สลับกับชูหัวสิงโตขึ้น – ลง และผู้เจดส่วนลำตัวจะใช้การกระดกกันสิงโตขึ้น เป็นลีลาตามจังหวะ

ภาพและวิดีโอทำเซตสิงโตรูปแบบท้องถิ่น
คณะหลวงเจียนไทยแลนด์

ทำสิงห์หลี่ จัดเป็นท่าอาภักกับกิริยาทั่วไปประกอบการปฏิบัติทำพื้นฐาน Seven Flower แสดงการโค้งคำนับของสิงโต หมายถึง การไหว้ ลักษณะการเคลื่อนไหว ใช้การก้าวเท้าสลับกับกระโดดลอยตัวย้ายตำแหน่ง จุดเด่นคือผู้เซตส่วนหัวสิงโตจะมีการเซตเหวี่ยงหัวสิงโตวนไปด้านข้างตามตำแหน่งที่เคลื่อนไปมีการลดระดับหัวสิงโตลงสู่พื้นแสดงการโค้งคำนับให้กับผู้ชมหรือไหว้เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเจ้าภาพผู้ว่าจ้าง

ทำชีปู จัดเป็นท่าพื้นฐาน Seven Flower ลำดับที่ 1 มีลักษณะการเดิน 7 ก้าว เจอสิ่งของต้องสงสัย เช่น ผักหรือผลไม้มงคล ที่ใช้ประกอบการแสดง ทำท่ามอง ทำท่าลังเล จุดเด่นคือ ผู้เซตส่วนหัวสิงโตจะเคลื่อนที่เข้าหาวัตถุที่วางอยู่บนพื้น และทำการเซตสื่อความหมายว่ากำลังมองวัตถุ ด้วยความสงสัย ผ่านการสับัดหัวสิงโตเป็นระยะ

ทำเสียวเจียน จัดเป็นท่าพื้นฐาน Seven Flower ลำดับที่ 2 แสดงการมองอาหารบนพื้น เป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะกระโดดไขว้ขา นัยยะการเคลื่อนไหวแทนภาพของกรรไกร เชื่อว่าเป็นการตัดขาดสิ่งไม่ดีให้หลุดพ้นขาดไป โดยความหมายของคำว่า เสียว แปลเป็นไทยว่า เล็ก หมายถึง ลักษณะการเคลื่อนไหวหัวสิงโตและเคลื่อนที่ของลำตัวสิงโตในระดับล่างจนถึงพื้น กรณีสิ่งของหรือวัตถุที่สิงโตจับจ้องนั้นวางอยู่บนพื้น

ท่าจงเจียน จัดเป็นท่าพื้นฐาน Seven Flower ลำดับที่ 3 แสดงการมองอาหารที่อยู่ตรงหน้า เป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะกระโดดไขว้ขาเช่นกัน แตกต่างที่ความหมายของคำว่า จง แปลเป็นไทยว่า กลาง หมายถึง ลักษณะการเคลื่อนไหวหัวสิงโตและเคลื่อนที่ของลำตัวสิงโตในระดับกลาง กรณีสิ่งของหรือวัตถุที่สิงโตจับจ้องนั้นวางอยู่บนโต๊ะหรือที่ต่างระดับจากพื้น

ท่าดาเจียน จัดเป็นท่าพื้นฐาน Seven Flower
ลำดับที่ 4 แสดงการมองอาหารที่แขวนลอยสูงขึ้นไป
เป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะกระโดดไขว้ขาเช่นกัน
แตกต่างที่ความหมายของคำว่า ด้า แปลเป็นไทยว่า ใหญ่
หมายถึง ลักษณะการเคลื่อนไหวหัวสิงโตและเคลื่อนที่ของ
ลำตัวสิงโตในระดับสูง กรณีสิ่งของหรือวัตถุที่สิงโตจับจ้องนั้น
แขวนลอยอยู่ในอากาศ

ท่าดาบู จัดเป็นท่าพื้นฐาน Seven Flower
ลำดับที่ 5 แสดงการพุ่งทะยานเข้าใกล้อาหาร ลักษณะ
การเคลื่อนไหวแบบพุ่งทะยานหัวสิงโตและลำตัวเข้าใกล้วัตถุ
แสดงอาการเพ่งเล็งและจะเข้าจู่โจมหรือเข้ากินอาหารที่จับจ้องไว้

ท่าหันบู จัดเป็นท่าพื้นฐาน Seven Flower
ลำดับที่ 6 เป็นการเคลื่อนไหวต่อเนื่องกับท่าดาบู
แสดงการจู่โจมอย่างมั่นใจ คือลักษณะท่าทางของ
การคลายความลังเล สิงโตเริ่มเขี้ยว สะบัด สัมผัส
หรือเข้าใกล้วัตถุได้อย่างมั่นใจว่าไม่เป็นอันตราย

ท่าเหอบู จัดเป็นท่าพื้นฐาน Seven Flower
ลำดับที่ 7 ลักษณะนั่งลงกินอาหาร มีลักษณะการกระโดด
กางขาสลับกับหุบขาติดต่อกัน 3 ครั้ง (คล้ายกับการ
เคลื่อนไหวเท้าในท่ากายบริหารด้วยการกระโดดขีดเท้าสลับ
แยกเท้า) จากนั้นจึงเคลื่อนที่เดินก้าวไปข้างหน้าแล้วสิงโตจึง
ก้มคางวัตถุ หมายถึงการกินอาหารที่อยู่ตรงหน้า

ท่าเดินประกอบจังหวะเสียงหัวใจเต้น จัดเป็นท่าอากัปกิริยา
ทั่วไปประกอบการปฏิบัติท่าพื้นฐาน Seven Flower เป็น
ลักษณะท่าทางประกอบเสียงดนตรีที่สื่อถึงจังหวะเสียงหัวใจเต้น
ของสิงโต ซึ่งจะใช้จังหวะและท่าทางนี้แทรกระหว่างท่าพื้นฐาน
ทั้ง 7 ท่า เป็นส่วนขยายอากัปกิริยาเสริมขณะเชดสิงโต เพื่อแสดง
ภาวะความตื่นเต้นของสิงโต

จึงสรุปได้ว่า การเชดสิงโตพื้นฐานรูปแบบเห่อซาน คือ ลักษณะการเชดสิงโตสมัยใหม่ ที่
เลียนอย่างท่าทางของแมว ใช้สีลาและจังหวะที่กระฉับกระเฉง ผู้เชดมีจำนวน 2 คน คนแรก
เป็นส่วนหัว ใช้มือทั้งสองข้างเชดหัวสิงโตและเท้าทั้งสองข้างเป็นขาคู่แรก คนที่สองเป็นส่วนลำตัว
ใช้มือทั้งสองข้างจับเอวผู้เชดคนแรก และเท้าทั้งสองข้างเป็นขาคู่หลัง มีท่าอากัปกิริยาทั่วไปได้แก่
ท่าฉีกคอ และ ท่าสิงห์ และท่าพื้นฐานทั้งหมด 7 ท่า เรียกว่า Seven Flowers ประกอบด้วย
ท่าชีบู่ ท่าเสียวเจียนท่าจงเจียน ท่าดำเจียน ท่าฉาบู้ ท่าท่นบู้ และท่าเห่อบู มีท่าทางแสดงประกอบ
อากัปกิริยาแทรกระหว่างปฏิบัติ 7 ท่า คือ ท่าจังหวะหัวใจ การเชดสิงโตพื้นฐานรูปแบบเห่อซาน
นิยมใช้แสดงในโอกาสอวยพร งานมงคล งานรื่นเริงทั่วไป ในเทศกาลจีน และสอดคล้องกับความ
เชื่อเรื่องสิริมงคลโชคลาภ สิงโตทำหน้าที่เป็นผู้จัดสิ่งชั่วร้ายและให้พรแก่ผู้พบเห็น

1.2 การพัฒนาชุดความรู้ฝึกทักษะการเชดสิงโตให้กับชุมชนฝั่งธนบุรี พบว่า คณะ
ผู้วิจัยได้นำข้อมูลผลการวิจัยกระบวนการทำเชดสิงโตพื้นฐานรูปแบบเห่อซาน คณะหลวงเจียน
ไทยแลนด์ มาจัดทำชุดความรู้ฝึกทักษะการเชดสิงโตให้กับชุมชนฝั่งธนบุรี แนวคิดใน
การออกแบบคือ การนำเสนอข้อมูล ภาพ และเสียงสำหรับการศึกษาทบทวนด้วยตนเอง
หรือประกอบการฝึกปฏิบัติการเชดสิงโตพื้นฐานรูปแบบเห่อซาน คณะผู้วิจัยจึงได้พัฒนา
และได้จัดทำในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์จำนวน 50 หน้าที่มีเนื้อหาประกอบด้วย
ประวัติความเป็นมา ลักษณะหัวสิงโต กระบวนท่า และโน้ตดนตรีประกอบการแสดง
และมีภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว ประกอบการอธิบาย เพื่อให้ผู้สนใจศึกษาสามารถฝึกหัด
การเชดสิงโตได้ด้วยตนเอง หรือเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติและสาธิตโดยผู้เชี่ยวชาญ
ครู อาจารย์ ด้านการเชดสิงโตพื้นฐานรูปแบบเห่อซาน ซึ่งลักษณะของชุดความรู้ฝึก
ทักษะการเชดสิงโตให้กับชุมชนฝั่งธนบุรี ได้แก่ ชุมชนตลาดพลู ชุมชนสวนสมเด็จย่า
และชุมชนวัดเสด็จวัดจักรวรรดิ

ภาพที่ 1 ชุดความรู้ฝึกทักษะการเชิดสิงโตให้กับชุมชนฝั่งธนบุรี
ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2566

การใช้ชุดความรู้ประกอบการฝึกทักษะการเชิดสิงโตพื้นรูปแบบห่อขานนั้น มีคำแนะนำประกอบการใช้งาน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

- 1) ภาควิชาการ สำหรับการฝึกทักษะการเชิดสิงโตพื้นรูปแบบห่อขานนั้น มีคำแนะนำประกอบการใช้งาน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่
- 2) ภาควิชาการ โดยการเลือกฝึกตามความถนัดของผู้เรียน ในบทบาทของผู้เชิด ให้เริ่มจากการฝึกทรงตัวในท่าเดินประกอบจังหวะเสียงหัวใจเต้น ตามด้วยท่าทางอาภักปิริยาสิงโตให้ดล่องแคล่ว แล้วจึงฝึกท่าชุด Seven Flowers เมื่อเข้าใจและคุ้นเคยจึงเริ่มการฝึกท่าทำเชิดพร้อมกับดนตรีและฝึกฝนจนชำนาญ ส่วนบทบาทของผู้เล่นดนตรี ให้เริ่มจากการทำความเข้าใจเครื่องดนตรี การเรียนรู้จากการฟังและการอ่านโน้ต แล้วจึงฝึกการบรรเลง จากนั้นจึงฝึกบรรเลงร่วมกับผู้เชิด

คณะผู้วิจัยได้นำชุดความรู้ฝึกทักษะการเชิดสิงโตให้กับชุมชนฝั่งธนบุรี ไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษา ผ่านการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการแสดงสิงโตฝั่งธนบุรีให้กับนักเรียน เยาวชนของชุมชนวัดอินทาราม และตลาดพลู เมื่อวันที่ 25 – 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2566 ที่โรงเรียนฤทธิณรงค์รอน แขวงท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร โดยมีนักเรียนและเยาวชนของชุมชนวัดอินทาราม และตลาดพลูเข้าร่วมกันกิจกรรม จำนวน 12 คน และได้รับการพัฒนาทักษะการแสดงการเชิดสิงโตตามชุดความรู้ฝึกทักษะการเชิดสิงโตให้กับชุมชนฝั่งธนบุรี (การเชิดสิงโตพื้นรูปแบบห่อขาน คณะหลวงเฉียนไทยแลนด์)

ภาพที่ 2 การใช้ชุดความรู้พัฒนาทักษะการแสดงการเชิดสิงโตตามชุดความรู้ฝึกทักษะการเชิดสิงโตให้กับนักเรียน เยาวชนของชุมชนวัดอินทาราม และตลาดพลู ฝั่งธนบุรี
ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2566

2. ดนตรีประกอบการเชิดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซานและรวบรวมวิธีการบรรเลงในรูปแบบโน้ตสากลโดยใช้โปรแกรมดนตรีสำเร็จ

2.1 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเชิดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซาน คณะหลังเตียงไทยแลนด์ประกอบด้วยเครื่องดนตรี 3 ชนิด ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเชิดสิงโตพื้นรูปแบบห่อซาน
คณะหลังเตียงไทยแลนด์

กลองสิงโต	ฉาบ	ม้ง
		

กลองสิงโต ตัวกลองทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ข้างในตัวกลองมีลักษณะเป็นโพรง ตรงกลางป่อง เพื่อให้เสียงดังกังวาน หน้ากลองจึงด้วยหนังวัว ยึดด้วยหมุด มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 65 เซนติเมตร ความสูงประมาณ 55 เซนติเมตร มีไม้สำหรับใช้ตีกลองมีลักษณะเป็นแท่งยาว ความยาวประมาณ 30 เซนติเมตร กลองสิงโตเป็นเครื่องดนตรีหลักในการบรรเลงประกอบการเชิดสิงโต

ฉาบ มีลักษณะทรงกลม วัสดุทำจากโลหะ ตรงกลางจะมีลักษณะนูนเพื่อไว้สำหรับจับ ถนัดมือ การตีฉาบจะตีกระทบกัน เป็นเครื่องดนตรีที่บรรเลงเสริมเข้ากับกลองสิงโต เพื่อให้มี จังหวะที่ตื่นเต้นเร้าใจ

มั่ง มีลักษณะทรงกลมมีขอบ มีขนาดเล็ก ลักษณะเหมือนฆ้องแต่ไม่มีปุ่มตรงกลาง เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงกำกับจังหวะให้กับกลองและฉาบ นักดนตรีสามารถถือนั่งตีหรือ จะมีที่ขาตั้งแขวนมั่ง เพื่อให้การตีที่ถนัดขึ้น

ภาพที่ 3 วงมโหรี : ดนตรีประกอบการเชิดสิงโตพื้นรูปแบบห่อขาน
ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2566

การบรรเลงดนตรีประกอบการเชิดสิงโตด้วยเครื่องดนตรีทั้ง 3 ชนิด ทั้งกลองสิงโต ฉาบ และมั่งพร้อม จะมีชื่อเรียกว่า “วงมโหรี”

2.2 รูปแบบจังหวะดนตรีที่ใช้ประกอบการเชิดสิงโตพื้นรูปแบบห่อขาน ของคณะ หลงเลียนไทยแลนด์ มีการจัดวางรูปแบบจังหวะดนตรีเรียงลำดับดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4 รูปแบบจังหวะดนตรีที่ใช้ประกอบการเช็ดสิงโตพื้นรูปแบบเหอซาน
ของคณะหลงเหียนไทยแลนด์
ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2566

จากรูปแบบจังหวะดนตรีที่ใช้ประกอบการเช็ดสิงโตพื้นรูปแบบเหอซาน ของคณะ
หลงเหียนไทยแลนด์ คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และลงพื้นที่เก็บข้อมูลมาวิเคราะห์
จัดทำเป็นรูปแบบจังหวะดนตรีประกอบการเช็ดสิงโตพื้นรูปแบบเหอซาน (Heshan) คณะ
หลงเหียนไทยแลนด์ และจัดทำเป็นโน้ตดนตรีโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ดนตรี (Sibelius)
เขียนเป็นโน้ตสากล เพื่อบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ดังนี้

69 จังหวะท่าที่ 2 ท่าเสียเขียน

มัง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

78 จังหวะมอง

มัง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

87

มัง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

96 จังหวะเด่นของหัวใจ

มัง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

105 จังหวะท่าที่ 3 ท่าจงเขียน

มัง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

114 จังหวะมอง

มัง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

124 จังหวะเด่นของหัวใจ

เม้ง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

4

133 จังหวะท่าที่4 ท่าดำเจียน

เม้ง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

141

เม้ง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

150 จังหวะมอง

เม้ง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

160 จังหวะเด่นของหัวใจ

เม้ง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

169 จังหวะท่าที่ 5 ท่าฉาญ

เม้ง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

169 จังหวะทำที่ 5 ทำซ้ำ

แม้ง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

177 จังหวะมอง

แม้ง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

187 จังหวะเดินของหัวใจ

แม้ง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

196 จังหวะทำที่ 6 ทำซ้ำ

แม้ง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

205 จังหวะมอง

แม้ง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

215 จังหวะมอง

แม้ง
ฉาบ
กลอง
สิงโต

จึงสรุปได้ว่า ก่อนการบรรเลงจังหวะดนตรีประกอบการเชิดสิงโตทั้ง 7 ท่าดังกล่าวข้างต้น จะต้องเริ่มด้วยจังหวะเริ่มต้นเพื่อส่งสัญญาณให้กับผู้เชิดสิงโตรู้ว่าจะเริ่มแสดงแล้ว และต่อด้วยจังหวะเชิด จังหวะไหว จังหวะเซิด จังหวะมอง จังหวะเด่นของหัวใจ แล้วจึงจะเริ่มบรรเลงจังหวะที่ 1 ถึงจังหวะที่ 7 ในระหว่างการบรรเลงจังหวะที่ 1 ถึงจังหวะที่ 7 จะคั่นด้วยจังหวะมอง จังหวะเด่นของหัวใจเสมอ เพื่อเป็นการส่งสัญญาณว่าจะมีการเปลี่ยนท่าการเชิดในแต่ละทำนั้น หลังจากบรรเลงจบท่าที่ 7 จะบรรเลงจังหวะไหวอีกครั้ง และจบด้วยจังหวะลงจบ แล้วก็จะเป็นการบรรเลงจังหวะกินของมงคล เช่น ส้ม ผักหรือผลไม้ต่าง ๆ ที่เป็นของมงคล และแจกจ่ายให้กับเจ้าภาพเพื่อความเจริญรุ่งเรือง เป็นอันเสร็จสิ้นการบรรเลงดนตรีประกอบการเชิดสิงโตทั้ง 7 ท่าในรูปแบบเห่อชาน ของคณะหลวงเจียนไทยแลนด์ สำหรับการแสดงในงานมงคลต่าง ๆ

อภิปรายผล

งานวิจัยนี้ เป็นการศึกษารวบรวมเกี่ยวกับองค์ความรู้การเชิดสิงโตพื้นรูปแบบเห่อชาน และความเป็นมาการเชิดสิงโตของชุมชนฝั่งธนบุรี ซึ่งพบว่า ชุมชนมีความเชื่อที่แฝงอยู่กับศิลปะการแสดงเชิดสิงโตทั้งในด้านศาสนาและพิธีกรรม จึงทำให้เป็นจุดเด่นของการเชิดสิงโตแบบเห่อชาน คือ มีความเชื่อว่าเป็นสัตว์มงคลให้โชคลาภ และเสริมอำนาจบารมี ซึ่งนิยมใช้ลักษณะการเชิดสิงโตแบบเห่อชานในการทำการแสดง เพราะเปรียบเหมือนสิงโตแบบเห่อชานคือผู้ทำหน้าที่ขับไล่สิ่งชั่วร้ายหรือขจัดปัดเป่าสิ่งไม่ดีออกไปจากผลวิจัยดังกล่าวนี้ มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ เดชสิทธิ์ รัตมิงค์พร (2563) ซึ่งการแสดงเชิดสิงโตเมื่อแรกเริ่มก็จะเป็นการแสดงถวายแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์และการแสดงในงานมงคลต่าง ๆ โดยชาวจีนหากแต่ในระยะหลังจะเป็นคนไทยเป็นผู้แสดงของขบวนแห่สิงโตและการเชิดสิงโต เพราะชาวจีนถือว่าขบวนแห่สิงโตและการเชิดสิงโตเป็นสิ่งมงคลที่จะนำโชคลาภมาให้ คอยช่วยปกป้องและปัดเป่าภัยต่าง ๆ ไม่ให้มาเบียดเบียน

ผู้คนจึงนิยมจัดขึ้นในงานมงคลของชาวไทยเชื้อสายจีน ไม่ว่าจะเป็นงานขึ้นบ้านใหม่ เปิดโรงงานกิจการ แล้วให้มีขบวนแห่สิงโตและการเชิดสิงโตมาอวยพรให้เราเฮง ๆ รวย ๆ โชคดีตลอดปี คณะสิงโตจึงมีบทบาทกับวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

หากพิจารณาถึงผลการวิจัยในด้านลักษณะเด่นของท่าเชิดสิงโตพื้นรูปแบบเห่อชาน ที่พบในชุมชนฝั่งธนบุรี พบได้สองรูปแบบที่โดดเด่นแตกต่างกันคือ รูปแบบเห่อชาน และรูปแบบฝ่อชาน ซึ่งมีจุดเด่นแตกต่างกันโดยสังเกตได้จากลักษณะของหัวสิงโต จังหวะในการเชิด และวิธีการแสดง นั้น สอดคล้องกับแนวคิดของพรพิพัฒน์ ราชกิจจักร และสุภาวดี โพธิเวชกุล (2565) ที่อธิบายว่า การเชิดสิงโตในเขตธนบุรีนิยมรูปแบบสิงโตกางดุ้งทั้งแบบ “ฝ่อชาน” หัวสิงโตมีลักษณะคือ หน้าผากสูงกว้าง ปากโค้ง มีเขาแหลม และแบบ “เห่อชาน” หัวสิงโต

มีลักษณะหน้าผากแคบ ปากแบน มีเขา โด่งมน โดยภาพรวมสิงโตกางดุ้งทั้ง 2 ประเภท จะมีรูปร่างลักษณะต่างกันเพียงเล็กน้อย สำหรับดนตรีประกอบจังหวะการเชิดสิงโตพื้นรูปแบบเห่ชานนั้น ลักษณะการเชิดแต่เดิมมีลีลาท่วงท่าจังหวะที่ช้าแต่กระฉับกระเฉง ซึ่งในปัจจุบันลักษณะการเคลื่อนไหวและการเคลื่อนที่กลับรับเอาวิธีการเคลื่อนที่อย่างรวดเร็วแบบผอชานมาผสมผสานรวมด้วย

“แต่ในด้านการแสดงนั้นไม่นิยมแสดงการต่อสู้ปะทะกัน แต่นิยมเล่นเพื่ออวยพร เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินโดยทั่วไป”

ลักษณะจังหวะของการบรรเลงดนตรีเชิดสิงโตพื้นรูปแบบเห่ชานมีจังหวะที่รวดเร็ว และการฝึกหัดผู้แสดงจะต้องมีทักษะร่างกายที่แข็งแรงและคล่องแคล่วเช่นเดียวกับลักษณะของการเชิดรูปแบบผอชานที่เน้นการต่อสู้ กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชน นักเรียน ในการฝึกหัดเป็นนักแสดง หรือนักดนตรีในการแสดงเชิดสิงโตพื้นรูปแบบเห่ชาน ของคณะหลงเทียนไทยแลนด์ จึงต้องแม่นยำในการจดจำจังหวะของเสียงกลอง และเครื่องดนตรีร่วมบรรเลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ McGuire (2015) อธิบายว่า จังหวะของเสียงกลองจึงเป็นหัวใจสำคัญของการเคลื่อนไหวร่างกายขณะเชิดสิงโตที่ผู้เรียนต้องอาศัยความเข้าใจทั้งกังฟูและการเชิดสิงโตอย่างถึถ้วน การเล่นบทบาทของสิงโตและกังฟูถือเป็นแนวทางการใช้จังหวะแบบทหารในขณะที่นักแสดงตอบสนองต่อเสียงจังหวะของกลอง เช่นเดียวกับทหารในสนามรบฟังพาสัญญาณจากผู้บังคับบัญชาที่มองเห็นภาพรวมทั้งหมดได้ดีกว่า

ข้อเสนอแนะ

ควรทำการศึกษารูปแบบที่นอกเหนือจากรูปแบบเห่ชานเพิ่มเติม อาทิ ผอชาน ตงไห่ โจวเจียซือ วังแดง ฯลฯ ซึ่งยังคงจำเป็นต้องการศึกษา วิเคราะห์ รวบรวม เพื่อเป็นองค์ความรู้ทางศิลปะการแสดงท้องถิ่นฝั่งธนบุรี อันจะเป็นประโยชน์เชิงพื้นที่ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจฐานราก สอดรับนโยบายรัฐด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม บนฐานทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ชุมชนฝั่งธนบุรีมีขีดความสามารถการแข่งขัน และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- เดชสิทธิ์ รัตมีวงศ์พร. (2563). *การพัฒนาองค์ความรู้วัฒนธรรมไทย-จีน เพื่อยกระดับชุมชนย่านธนบุรีเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ. (2558). การเชิดสิงโต : การแสดงในวัฒนธรรมจีนและกีฬาระดับนานาชาติ. *วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย*, 7(2), 81-93.
- ปัทมา วัฒนบุญญา และคณะ. (2561). *ศิลปะการแสดงฟ้งฮนบุรีในศตวรรษที่ 21*. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- พรพิพัฒน์ ราชกิจคำธร และสุภาวดี โพธิเวชกุล. (2565). การเชิดสิงโต : ศิลปะการแสดงวัฒนธรรมย่านฟ้งฮนบุรี. *ศิลปกรรมสาร*, 15(2), 71-88.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. (2540). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพมหานคร : ดี.ดี.บุ๊คส์โดร์.
- McGuire, Colin. (2015). *The Rhythm of Combat: Understanding the Role of Music in Performances of Traditional Chinese Martial Arts and Lion Dance*. *MUSICulture* 42 (1): 2 – 23.